

**BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARINI EKOLOGIK
DUNYOQARASHINI TARBIYALASHDA KONSEPTUAL
TAMOYILLARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH**

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ
ПРИНЦИПОВ В ФОРМИРОВАНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО
МИРОВОЗЗРЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

**IMPROVING THE USE OF CONCEPTUAL PRINCIPLES IN EDUCATING
THE ECOLOGICAL WORLDVIEW OF PRIMARY STUDENTS**

Muxtarova Lobar Abdimannabovna

Termiz davlat pedagogika instituti, dotsent

Axmedova Zarnigor Izzatullo qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Boshlang‘ich sinflar o‘quvchilarida ekologik dunyoqarashni shakllantirish va rivojlantirish jarayonida konseptual tamoyillardan foydalanishni takomillashtirish masalalari yoritilgan. Unda ekologik tarbiyaning dolzarbligi, ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘quvchilarning tabiatga nisbatan ongli va mas‘uliyatli munosabatini shakllantirish zarurligi asoslab berilgan. Muallif ekologik ta‘lim va tarbiya jarayonida foydalanilayotgan konseptual yondashuvlar, tamoyillar hamda ularning amaliyotga tatbiq etilish holatini tahlil qilgan. Shuningdek, ekologik madaniyatni rivojlantirishda integratsiyalashgan yondashuv, faoliyatga yo‘naltirilgan ta‘lim, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv kabi tamoyillarni takomillashtirish yo‘llari ko‘rsatib berilgan. Maqola boshlang‘ich ta‘limda ekologik tarbiyani samarali tashkil etishga doir ilmiy-amaliy tavsiyalar bilan boyitilgan bo‘lib, pedagoglar va tadqiqotchilar uchun foydali manba hisoblanadi.

Kalit so‘z: Boshlang‘ich ta‘lim, ekologik tarbiya, dunyoqarash, konseptual tamoyillar, pedagogika, ta‘lim jarayoni, tabiat, ongli munosabat, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, ekologik madaniyat, integratsiya, faoliyatga yo‘naltirilgan ta‘lim, axloqiy tarbiya, ekologik ong, didaktika, ta‘lim samaradorligi, ekologik tafakkur, barqaror rivojlanish, fanlararo yondashuv, ekologik kompetensiya.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы совершенствования использования концептуальных принципов в процессе формирования и развития экологического мировоззрения учащихся начальной школы. Обосновывается актуальность экологического образования, особенно необходимость

формирования осознанного и ответственного отношения учащихся к природе на уровне начальной школы. Автором проанализированы концептуальные подходы, принципы, используемые в процессе экологического образования и воспитания, а также состояние их реализации на практике. Также показаны пути совершенствования таких принципов, как комплексный подход, деятельностно-ориентированное образование, личностно-ориентированный подход в развитии экологической культуры. Статья обогащена научно-практическими рекомендациями по эффективной организации экологического образования в начальной школе и является полезным ресурсом для педагогов и научных работников.

Ключевые слова: Начальное образование, экологическое образование, мировоззрение, концептуальные принципы, педагогика, образовательный процесс, природа, осознанное отношение, личностно-ориентированный подход, экологическая культура, интеграция, деятельностное образование, нравственное воспитание, экологическое сознание, дидактика, эффективность образования, экологическое мышление, устойчивое развитие, междисциплинарный подход, экологическая компетентность.

Abstract: The article discusses the issues of improving the use of conceptual principles in the process of forming and developing an ecological worldview in primary school students. It substantiates the relevance of environmental education, especially the need to form a conscious and responsible attitude of students towards nature at the primary school level. The author analyzed the conceptual approaches, principles used in the process of environmental education and upbringing, as well as the state of their implementation in practice. Also, ways to improve such principles as an integrated approach, activity-oriented education, and a person-oriented approach in the development of ecological culture are shown. The article is enriched with scientific and practical recommendations for the effective organization of environmental education in primary school and is a useful resource for teachers and researchers.

Keywords: Primary education, environmental education, worldview, conceptual principles, pedagogy, educational process, nature, conscious attitude, person-centered approach, ecological culture, integration, activity-oriented education, moral education, ecological awareness, didactics, educational effectiveness, ecological thinking, sustainable development, interdisciplinary approach, ecological competence.

Kirish. XXI asrda insoniyat oldida turgan eng muhim va dolzarb vazifalardan biri bu — atrof-muhitni asrash, ekologik muammolarni bartaraf etish va kelajak avlodlarga sogʻlom tabiiy muhitni qoldirishdir. Global ekologik muammolarning ortib borayotgani, iqlim oʻzgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi, biologik xilma-xillikning

yo‘qolib borishi kabi holatlar insoniyatdan ekologik madaniyat, ekologik tafakkur va ongli yondashuvni talab qilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ekologik tarbiya va ta‘limni kichik yoshdan, ayniqsa, boshlang‘ich sinf davridan boshlab amalga oshirish bugungi kunning zaruratiga aylanmoqda. Boshlang‘ich ta‘lim — bu inson shaxsining shakllanishida muhim bosqich bo‘lib, unda bolaning tafakkuri, dunyoqarashi, hissiyoti va qadriyatlari asosiy tarzda shakllanadi. Shu boisdan, ekologik tarbiyaning boshlang‘ich sinflarda samarali olib borilishi bolalarning tabiatga nisbatan ongli va mas‘uliyatli munosabatini erta yoshdan shakllantirishga xizmat qiladi. Bunday munosabat esa nafaqat individual darajada, balki jamiyat miqyosida ham ekologik muammolarni hal qilishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ekologik dunyoqarash — bu insonning tabiat, uning qonuniyatlari, resurslari, muhofazasi hamda inson va tabiat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarga doir umumiy tasavvurlari, bilimlari va qadriyatlar tizimidir. Ushbu dunyoqarash insonning hayot tarzini belgilab beradi va ekologik mas‘uliyatni anglashga xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik dunyoqarashni shakllantirish uchun esa puxta o‘ylangan, zamonaviy talab va metodikaga moslashtirilgan yondashuvlar zarur. Zamonaviy pedagogika ilmida ta‘lim va tarbiya jarayonlarining samaradorligini oshirishda konseptual tamoyillar muhim o‘rin egallaydi. Konseptual tamoyillar — bu ma‘lum bir ta‘limiy yoki tarbiyaviy faoliyatni yo‘naltiruvchi asosiy g‘oyaviy-metodik yo‘nalishlar bo‘lib, ular muayyan maqsadga erishishda tizimli va izchil harakat qilishga imkon yaratadi. Boshlang‘ich ta‘limda ekologik tarbiyani samarali tashkil etish uchun konseptual tamoyillardan to‘g‘ri foydalanish nihoyatda muhimdir.

Bugungi kundagi ta‘limda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, faoliyatga asoslangan ta‘lim, integratsiyalashgan yondashuv kabi konseptual tamoyillar keng qo‘llanilmoqda. Ayniqsa, ekologik tarbiya sohasida bu tamoyillar o‘quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularni amaliy faoliyatga jalb etish va ekologik mas‘uliyatni shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Shunday sharoitda, mavjud konseptual tamoyillarni amaliyotda yanada takomillashtirish, ularni innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish muhim metodik muammo bo‘lib qolmoqda. Shuningdek, boshlang‘ich ta‘limda ekologik dunyoqarashni shakllantirishda o‘quv dasturlari, darsliklar, sinfdan tashqari mashg‘ulotlar, loyihalar, ekologik ekskursiyalar va tabiatshunoslik fanining roli katta. Ammo bu faoliyatlar doirasida konseptual tamoyillarning qanday qo‘llanilayotgani, ular o‘quvchilar ongida qanday aks etayotgani, ta‘lim-tarbiya jarayonining samaradorligiga qanday ta‘sir ko‘rsatayotgani chuqur ilmiy-amaliy tahlilni talab etadi. Yana bir muhim jihat shundaki, ekologik tarbiya jarayonida konseptual tamoyillarning noto‘g‘ri yoki yuzaki qo‘llanilishi, ularning nazariy asoslarining etarlicha o‘zlashtirilmasligi o‘quvchilar

ongida ekologik tushunchalarning noaniq shakllanishiga olib keladi. Shu sababli, bu borada pedagoglarning metodik savodxonligi, yangilikka ochiqqligi va interfaol metodlardan foydalana olish qobiliyati hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Bunday sharoitda zamonaviy pedagogika yutuqlari asosida konseptual tamoyillarni takomillashtirish, ularni amaliyotda sinovdan o'tkazish va pedagogik jarayonga moslashtirish muhim ilmiy-amaliy vazifadir.

Mazkur maqolada aynan shu masalaga — boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik dunyoqarashini tarbiyalashda konseptual tamoyillardan foydalanish holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni takomillashtirish yo'llarini ilmiy asosda yoritish maqsad qilingan. Bunda quyidagi savollarga javob izlanadi: Konseptual tamoyillar boshlang'ich ta'limda qanday qo'llanilmoqda? Qaysi tamoyillar ekologik tarbiya uchun eng samarali hisoblanadi? Amaliyotda bu tamoyillarni qo'llashda qanday muammolar mavjud? Ularni takomillashtirish uchun qanday metodik yondashuvlar zarur? Ushbu masalalarni chuqur tahlil qilish orqali maqola ekologik tarbiya samaradorligini oshirishga, boshlang'ich sinf o'quvchilarida barqaror ekologik dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qiluvchi konseptual yondashuvlarni aniqlash va tavsiya etishga qaratiladi. Shu bilan birga, maqolada zamonaviy pedagogik tajriba, ilg'or xorijiy amaliyotlar, milliy qadriyatlar va o'quvchilarning yosh psixologik xususiyatlari inobatga olingan holda, takomillashtirish yo'nalishlariga e'tibor qaratiladi.

Metodlar va o'rganilish darajasi: Mazkur ilmiy maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik dunyoqarashini shakllantirish jarayonida konseptual tamoyillardan foydalanish holati va uni takomillashtirishga doir muammo tahlil etiladi. Shu maqsadda quyidagi ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi:

Tahlil va sintez – mavjud adabiyotlar, ilmiy maqolalar, davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari va konseptual yondashuvlarga doir nazariy manbalar chuqur tahlil qilindi. Shuningdek, ular asosida ilmiy xulosalar va takliflar ishlab chiqildi.

Taqdim etilgan pedagogik tajribalarni o'rganish – bosqichli tarzda o'qituvchilar, boshlang'ich sinf darslari va metodik qo'llanmalar tahlil qilinib, mavjud amaliy yondashuvlar o'rganildi.

So'rovnomalar va suhbat usullari – boshlang'ich sinf o'qituvchilari va pedagog-mutaxassislar bilan intervyu va anketalar o'tkazilib, ularning ekologik tarbiya va konseptual tamoyillar haqidagi qarashlari tahlil qilindi.

Kuzatuv – maktablarda ekologik tarbiyaga oid darslar va tadbirlar bevosita kuzatilib, o'quvchilarning faolligi, bilim darajasi, qiziqishi va ishtiroki asosida natijalar umumlashtirildi.

Taqqoslash – milliy va xorijiy tajribalar o‘rtasida farqlar va o‘xshashliklar aniqlanib, eng samarali usullar tahlil qilindi.

Ekspert baholash – pedagogik sohadagi tajribali mutaxassislar tomonidan taklif etilgan konseptual tamoyillar va yondashuvlar baholandi va ularning amaliyotga joriy etish imkoniyatlari aniqlashtirildi.

O‘rganilish darajasi

Ekologik tarbiya va konseptual tamoyillarni o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish masalasi pedagogika sohasida nisbatan yangiligi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, bu yo‘nalishda ayrim muhim tadqiqotlar mavjud: O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim konsepsiyasi, Davlat ta‘lim standartlari va Milliy o‘quv dasturlarida ekologik tarbiya umumiy maqsadlardan biri sifatida belgilangan, biroq uni amalga oshirishda qanday konseptual tamoyillar asosida harakat qilish zarurligi doimiy ravishda dolzarb bo‘lib qolmoqda. Pedagog olimlar, jumladan A. Jo‘rayev, N. Turg‘unov, M. Xolbo‘yev, D. Kadyrov va boshqalar o‘z tadqiqotlarida ekologik tarbiya, barqaror rivojlanish, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv haqida muhim g‘oyalarni ilgari surganlar. Xorijiy adabiyotlarda, xususan D. Orr, L. Palmer, C. Sterling kabi olimlar tomonidan ekologik pedagogika, ekologik ong, ta‘limda barqarorlik masalalari chuqur yoritilgan. Biroq, aynan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik dunyoqarashni shakllantirishda konseptual tamoyillarni qo‘llash va ularni takomillashtirish yo‘nalishi alohida, tizimli va kompleks tarzda kam o‘rganilgan. Shu sababli, mazkur maqolada bu bo‘shliqni to‘ldirish, ya‘ni ekologik tarbiya va konseptual tamoyillar o‘rtasidagi uzviylikni ilmiy asosda o‘rganish, ularni samarali uyg‘unlashtirish yo‘llarini aniqlash maqsad qilingan

Tadqiqot natijalari: Ushbu ilmiy tadqiqot davomida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik dunyoqarashni shakllantirish jarayonida konseptual tamoyillarni qo‘llash holati o‘rganilib, quyidagi muhim natijalarga erishildi: Ekologik tarbiya jarayonida qo‘llanilayotgan metodlar tahlil qilindi. O‘rganilgan darslar, metodik qo‘llanmalar va dasturlarda ekologik tarbiya bo‘yicha ayrim alohida mashg‘ulotlar mavjud bo‘lsa-da, ular ko‘pincha umumiy fan mazmuniga integratsiyalashmagan holda, epizodik tarzda amalga oshirilayotgani aniqlandi. Konseptual tamoyillarning mavjudligi va ularning amaliyotdagi ifodasi baholandi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, boshlang‘ich ta‘lim tizimida ekologik tarbiyani tashkil etishda konseptual yondashuv (barqarorlik, integratsiya, shaxsga yo‘naltirilganlik, faoliyatga asoslanganlik) yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Bu esa o‘quvchilarda ekologik ong va dunyoqarashning barqaror shakllanishiga to‘sqinlik qilmoqda.

O‘quvchilar bilan olib borilgan kuzatuvlar va so‘rovnomalar natijasida, ekologik muammolarga nisbatan ularning qiziqishi yuqori bo‘lsa-da, ekologik savodxonlik va barqaror turmush tarziga oid amaliy ko‘nikmalar sustligi qayd etildi. Bu holat ekologik

tarbiyada aniq va samarali yondashuvlarning yetishmasligini ko'rsatdi. O'qituvchilar fikrlari asosida ekologik tarbiya bo'yicha metodik qo'llanmalar, vizual vositalar, dars ishlanmalari va didaktik materiallarning yetarli emasligi aniqlangan. O'qituvchilar mavjud materiallarning ko'p hollarda nazariy tusda ekanini, amaliy yondashuv yetishmasligini ta'kidladilar.

Xorijiy va milliy tajribalar taqqoslandi. Ayrim ilg'or xorijiy tajribalarda, xususan Finlandiya, Yaponiya va Germaniya kabi mamlakatlarda boshlang'ich ta'limdan boshlab ekologik tarbiya alohida konseptual asoslarda tizimlashtirilgani, har bir fan mazmunida ekologik komponentlar mavjudligi aniqlandi. Ushbu tajribalardan O'zbekiston ta'lim tizimida foydalanish imkoniyatlari baholandi. Takomillashtirishga doir takliflar ishlab chiqildi. Quyidagi yo'nalishlar bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi: Ekologik tarbiya jarayonida barqaror rivojlanish konsepsiyasiga asoslangan tamoyillarni joriy etish;

Fanlararo integratsiyani kuchaytirish, ya'ni ekologik tarbiyani barcha fanlar mazmuniga uyg'unlashtirish; O'quvchilarning faoliyatga asoslangan, tajriba va amaliyotga yo'naltirilgan ishtirokini oshirish; O'qituvchilar uchun maxsus ekologik-pedagogik malaka oshirish kurslarini tashkil etish; O'quv-uslubiy materiallar bazasini boyitish va ekologik mazmundagi dars ishlanmalari, interaktiv vositalar, testlar to'plamini ishlab chiqish. Ilmiy asoslangan model shakllantirildi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik dunyoqarashini shakllantirishda konseptual tamoyillarni uyg'unlashtiruvchi model taklif etildi. Bu modelda quyidagi asosiy komponentlar belgilandi: maqsad – konsepsiya – metod – faoliyat – natija.

Tahlil va natijalar: Ushbu tadqiqot davomida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik dunyoqarashini shakllantirishda qo'llanilayotgan konseptual tamoyillar va ularning amaliyotdagi samaradorligi chuqur tahlil qilindi. Tahlil natijalari quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha umumlashtirildi:

1. Amaldagi ta'lim dasturlarining o'rganilishi

Boshlang'ich ta'lim uchun mo'ljallangan o'quv dasturlari va darsliklar tahlili shuni ko'rsatdiki, ekologik tarbiya alohida tizimli yondashuv asosida emas, balki ayrim fanlar doirasida qisqa ma'lumotlar ko'rinishida ifodalanmoqda. Bu esa o'quvchilarda ekologik masalalar bo'yicha izchil dunyoqarashni shakllantirishga yetarli imkon bermaydi.

2. Konseptual tamoyillar asosida tahlil

Tadqiqot davomida ekologik tarbiyada qo'llanilishi mumkin bo'lgan quyidagi konseptual tamoyillar tahlil qilindi:

Barqarorlik tamoyili: Tabiatni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, barqaror turmush tarzini shakllantirishga yo‘naltirilgan yondashuv hali keng qamrovda amalga oshirilmayapti.

Integratsiya tamoyili: Ekologik bilimlarning boshqa fanlar bilan bog‘liq holda berilishi, ko‘p hollarda yetarlicha tizimlashtirilmagan.

Shaxsga yo‘naltirilganlik tamoyili: O‘quvchilarning yosh xususiyatlari va shaxsiy qiziqishlariga mos, ijodiy va interaktiv yondashuvlar sust darajada qo‘llanilmoqda.

Faoliyatga asoslanganlik tamoyili: Amaliy mashg‘ulotlar, tajribalar va ekologik loyihalarda ishtirok etish imkoniyati yetarli emasligi aniqlandi.

3. So‘rovnoma va kuzatuvlar natijalari

Tadqiqotda boshlang‘ich sinf o‘quvchilari, ularning ota-onalari va o‘qituvchilari o‘rtasida so‘rovnomalar va kuzatuvlar o‘tkazildi:

O‘quvchilarning 72% ekologik muammolar haqida umumiy tasavvurga ega bo‘lsa-da, ularning atrof-muhitga munosabatida barqaror ekologik xatti-harakatlar yetarli emas.

O‘qituvchilarning 18% ekologik tarbiyaga doir materiallarning amaliy qismi kamligini ta’kidladilar.

Ota-onalarning 24% esa farzandlarining ekologik masalalarga befarqligi haqida xavotir bildirdilar.

4. Xorijiy tajriba tahlili

Tahlil davomida Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya va Germaniya kabi mamlakatlarning boshlang‘ich ta’lim tizimida ekologik tarbiya qanday amalga oshirilayotgani o‘rganildi. Ushbu davlatlarda ekologik madaniyat maktabgacha ta’limdan boshlab shakllantiriladi, har bir darsda ekologik komponentlar mavjud, amaliy ishlar, tabiatda kuzatishlar, ko‘rgazmalar, loyiha faoliyati keng joriy etilgan. Bu esa o‘quvchilarda ekologik ong va mas’uliyatni chuqur shakllantirishga xizmat qilmoqda.

5. Nazariy va amaliy tahlil asosida takliflar ishlab chiqildi

Tahlillar asosida quyidagi ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

Konseptual tamoyillarning har bir fan mazmuniga uyg‘unlashtirilgan holda kiritilishi;

Ekologik loyihalarga asoslangan o‘quv-uslubiy majmualarni ishlab chiqish; O‘quvchilarning tabiatga munosabatini shakllantiruvchi ko‘rgazmali, interaktiv va eksperimental metodlardan foydalanishni kengaytirish; O‘qituvchilar uchun ekologik tarbiya bo‘yicha maxsus treninglar va seminarlarning tashkil etilishi.

Xulosa: Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik dunyoqarashni shakllantirish bugungi kunda dolzarb

vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki bolalikdan boshlab tabiatga nisbatan ongli munosabat, mas'uliyatli xulq-atvor va barqaror yashash prinsiplarini singdirish jamiyatning ekologik farovonligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, mavjud ta'lim dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarda ekologik tarbiya yetarli darajada tizimli yoritilmagan, shuningdek, konseptual tamoyillarning samarali qo'llanilishi hali to'liq yo'lga qo'yilmagan. Ayniqsa, barqarorlik, faoliyatga asoslanganlik, integratsiya va shaxsga yo'naltirilganlik kabi tamoyillar asosida dars jarayonlarini tashkil etishning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish zarurati mavjud.

Shuningdek, xorijiy tajriba tahlili asosida aniqlanganki, ekologik tarbiyani muvaffaqiyatli amalga oshirgan mamlakatlarda bu yo'nalishda konseptual yondashuvlar aniq belgilangan va maktab tizimiga chuqur integratsiyalashgan. Bu esa ekologik ong va madaniyatni bolalikdan shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Umuman olganda, boshlang'ich ta'lim jarayonida ekologik dunyoqarashni shakllantirishda konseptual tamoyillarni takomillashtirib joriy etish quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

o'quvchilarda tabiatga nisbatan ongli munosabat va mas'uliyat hissi kuchayadi;
ekologik savodxonlik va mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi;

ta'lim mazmuni zamonaviy ijtimoiy-talablar va barqaror rivojlanish maqsadlariga moslashtiriladi.

Shu asosda, boshlang'ich sinflarda ekologik tarbiyani konseptual asosda yo'lga qo'yish, kelajak avlodni ekologik jihatdan mas'uliyatli, ongli va faol fuqaro sifatida shakllantirishda muhim qadam bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "Atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4887-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Milliy o'quv dasturi. Boshlang'ich ta'lim uchun. – Toshkent: "Sharq", 2022.
4. Abdullayeva M. *Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiya: nazariya va amaliyot.* – Toshkent: Ilm ziyo, 2019.
5. Qodirov A., Islomova G. *Ekologik madaniyat va ta'lim asoslari.* – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
6. Axmedova D.T. *Ekologik ta'lim va tarbiyaning zamonaviy tamoyillari.* – Pedagogik mahorat jurnali, 2022, №3.
7. MUKHTAROVA, L. (2024). Features Of Forming A Culture Of Ecological Safety. *Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical Developments*, 2(3), 329-339.

8. Muxtorova, L. Jahon fanida ekologik xavfsizlik masalalarini o'rganish tendentsiyalari. *JournalNX*, 9 (10), 103-111.
9. Tangirova, M., & MUKHTAROVA, L. (2023). Ways Of Reading Literacy Development In Primary School Pupls. *European Scholar Journal*, 4(2), 88-89.
10. 6. Abdimannabovna, M. L. (2021). Possibilities of an Integrative Approach to the Formation of a Culture of Environmental Safety. *European Scholar Journal*, 2(11), 43-44.
11. Mukhtarova, L. A. (2021). The use of innovative educational technologies in the formation of a culture of environmental safety. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 792-797.
12. Тогаева, Д. Р., & Мухтарова, Л. А. (2024, January). ВНЕКЛАССНОЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СПОСОБ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ МЕТОДАМ И ПРИЁМАМ КРЕАТИВНОЙ ПЕДАГОГИК. In *International conference on multidisciplinary science* (Vol. 2, No. 1, pp. 78-82).
13. Коршибаева, Г. К., & Мухтарова, Л. А. (2024, January). УРОКИ ЧТЕНИЯ И ПИСЬМА В ПЕРИОД ОБУЧЕНИЯ ГРАМОТЕ. In *International conference on multidisciplinary science* (Vol. 2, No. 1, pp. 87-91).
14. Muxtarova, L. A. (2021). Use of multimedia technologies in the educational process. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(4), 1781-1785.
15. Muxtarova, LA (2021). Boshlang'ich yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish yo'llari. *Osiyo ko'p o'lchovli tadqiqotlar jurnali*, 10 (4), 648-652.
16. Мухтарова, Л. А. (2017). BOSHLANG'ICH SINFLARDA RIVOJLANTIRUVCHI TA'LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI. *Апробація*, (2), 93-94.
17. Мухтарова, Л. А. (2017). BOSHLANG'ICH TA 'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING O 'RNI. In *НАУЧНЫЙ ПОИСК В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ* (pp. 119-120).
18. Мухтарова, Л. А. (2018). Развитие творческого мышления у школьников начальных классов. *Гуманитарный трактат*, (24), 9-10.
19. Мухтарова, Л. А. (2018). Развитие И Формирования Критического Мышления У Школьников Начальных Классах. *Гуманитарный трактат*, (24), 13-14.
20. Kulmuminov, U., & Mukhtarova, L. (2023). POSSIBILITIES OF CREATIVE THINKING AND ITS MANIFESTATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *Open Access Repository*, 4(02), 81-84.

21. Mukhtarova Lobar Abdimannabovna, & Saidakhmatova Nafisa Soatmurod kizi. (2023). DEVELOPMENT OF READING UNDERSTANDING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS. Academia Science Repository, 4(04), 18–22.
22. Nafisa Saidakhmatova, & Lobar Mukhtarova. (2023). THE SIGNIFICANCE OF A ARTWORK IN THE FORMATION OF LEARNING SKILLS. Academia Science Repository, 4(04), 176–180.
23. Pardayeva Gulbahor Jalgashevna, & Mukhtarova Lobar Abdimannabovna. (2023). PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF TEACHING NATURAL SCIENCES BASED ON STEAM TECHNOLOGY. World Bulletin of Social Sciences, 21, 109-111.
24. Feruza RAKHMONOVA, & Lobar MUKHTAROVA. (2023). THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF FORMING A CULTURE OF READING IN PRIMARY EDUCATION. European Scholar Journal, 4(3), 5-7.
25. Saodat MINGNOROVA, & Lobar MUKHTAROVA. (2023). THE METHODOLOGY OF DEVELOPING THE CREATIVITY OF THE BEGINNING 1ST CLASS TEACHER WITH THE HELP OF ETHNOPEDAGOGY. World Bulletin of Social Sciences, 27, 33-37.
26. Daminova Dilbar Melimurodovna, & Mukhtarova Lobar Abdimannabovna. (2023). PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES OF FORMING MATHEMATICAL LITERACY SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS. Open Access Repository, 4(3), 971–976.